

حریم خصوصی شهروندان در اندیشه امام خمینی (س) با تأکید بر فرمان هشت ماده‌ای

دکتر غلامعلی رجایی^۱

محمد فکری^۲

مینا اینانلو^۳

چکیده

وقوع انقلاب در هر جامعه‌ای همراه با تحولات بنیادین و تغییرات سریع در آن جامعه است. انقلاب اسلامی نیز با پیروزی خود ساختارها، ارزش‌ها و تعاریف جدیدی از موضوعات و مفاهیم را عرضه کرد. یکی از این موضوعات مهم، مفهوم آزادی و حقوق بشر به طور اعم و حریم خصوصی و عمومی شهروندان به طور خاص بود. امام خمینی (س) به عنوان رهبر این انقلاب مردمی در مصاحبه‌ها و سخنرانی‌های خود، بارها به این موضوعات اشاره کرده‌اند و به طور کلی در اندیشه و سیره ایشان موضوع حریم عمومی و خصوصی شهروندان جایگاه مهمی داشته است. فرمان هشت ماده‌ای که ایشان در سال ۱۳۶۱ خطاب به مسئولین اجرایی و قضایی صادر فرمودند، صریح‌ترین دیدگاه ایشان در خصوص موازین این موضوع حیاتی برای جامعه و عموم مردم است.

در این پژوهش نیز هدف آن است که با بررسی سیره امام خمینی (س) و به خصوص تأمل درباره فرمان هشت ماده‌ای ایشان به شناخت بیشتری از ابعاد و حوزه شمول این فرمان دست یابیم.

روش مطالعه این پژوهش کتابخانه‌ای و اسنادی است و با رجوع به منابع موجود و تحلیل و بررسی آنها مطالعه‌ای طولی در خصوص آرا و اندیشه‌های امام خمینی (س) در طی دوران حیات ایشان انجام شده است.

واژگان کلیدی: امام خمینی (س)، آزادی، فرمان هشت ماده‌ای، حقوق شهروندی، حریم خصوصی، امنیت فردی

۱- مدرس پژوهشکده امام خمینی و انقلاب اسلامی

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی انقلاب اسلامی پژوهشکده امام خمینی و انقلاب اسلامی

۳- دانشجوی کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی دانشگاه بوعلی سینا همدان

مقدمه

گرچه تفکیک حوزه خصوصی از حوزه عمومی قدمتی به درازای حیات انسانی دارد، اما توجه فزاینده به قلمرو و اهمیت زندگی خصوصی و حفظ آن در برابر عوامل تهدیدکننده از مسائل عصر جدید است. دامنه حوزه خصوصی و گستره حوزه عمومی به بسیاری از عوامل فرهنگی، سیاسی و اقتصادی بستگی دارد و با تغییر این عوامل، قلمرو حیات خصوصی و عمومی دستخوش تغییر می‌گردد. یکی از مهم‌ترین عوامل در تعیین دامنه این حوزه عامل فرهنگی به ویژه دین است.

دین اسلام نیز به عنوان یکی از بزرگ‌ترین ادیان جهان معاصر اهتمام ویژه‌ای به حریم خصوصی انسان‌ها و حفظ آن داشته است. خداوند به صراحت در آیات ۱۲ سوره حجرات، ۱۸۹ سوره بقره، ۱۹ و ۲۷ الی ۳۰ سوره نور، درباره لزوم رعایت حریم خصوصی افراد سخن گفته است. همچنین روایت‌های بسیاری از پیامبر و امامان معصوم درباره حرمت حریم خصوصی افراد نقل شده است. آرا امام خمینی (س) در خصوص این موضوع برگرفته از دین اسلام و احکام الهی آن است. در این مقاله برای بررسی نظرات امام خمینی (س) درباره حریم خصوصی افراد، ابتدا به تعریف مفهومی حریم خصوصی پرداخته شده و سپس با رجوع به اندیشه‌های امام خمینی (س) به عنوان رهبر دینی و سیاسی جامعه ایران با توجه به زمینه‌های فکری اسلامی ایشان، نظرات آن پیر فرزانه درباره حریم خصوصی شهروندان مطرح شده است.

ادبیات موضوع

با وجود آنکه امام خمینی (س) در طول دوران حیاتشان توجه ویژه‌ای به موضوع حقوق بشر داشته‌اند، اما تحقیقات و پژوهش‌های اندکی به طور خاص به این حوزه از اندیشه امام خمینی پرداخته‌اند. در ادامه به نقد و بررسی این تحقیقات می‌پردازیم.

«حق آزادی و نظارت مردم از منظر امام خمینی (س)»، عنوان مقاله‌ای است که خانم رضیه موسوی‌فر در قالب آن به بررسی دو موضوع پرداخته است: اول، تبیین اندیشه امام خمینی در مورد حق نظارت مردم و محدوده آن و دوم، آزادی به عنوان اساسی‌ترین حق مردم در اندیشه امام خمینی (س).

نویسنده در مورد موضوع اول می‌نویسد که محدوده آزادی به نظر امام خمینی همان است که در قانون اساسی جمهوری اسلامی مطرح شده و به تأیید امام رسیده است و بعد به نقد این نظر می‌پردازد و مکرراً به سخنان امام در مورد آزادی در ابعاد گوناگون رجوع می‌کند و سخنان زیادی را در ضرورت آزادی از دیدگاه امام مطرح می‌کند و در آخر این مبحث، ضمن نتیجه‌گیری بیان می‌کند که به طور خلاصه فصل الخطاب آزادی در اندیشه امام خمینی (س) اسلام و قانون است و آزادی یک موهبت الهی است که هیچ محدودیتی ندارد مگر به حکم قانون و اسلام. در مورد مبحث دوم، موسوی‌فر ابتدا این سؤال اصلی را مطرح می‌کند که آیا اصولاً امام معتقد به نظارت مردم هستند یا نه؟ پس از آنکه به این سؤال پاسخ مثبت می‌دهد، به نقد این پاسخ با توجه به سخنان امام می‌پردازد و در این اثنا مکرراً به سخنان امام رجوع کرده است. در ادامه نویسنده از قول

امام بیان می‌کند که اسلام دینی است که بحث نظارت مردم بر جامعه را در درون خود دارد و این به وسیله مطالعه نظریات اسلام و نظریات پیشوایان دین اسلام به خوبی ثابت می‌شود. (موسوی فر، ۱۳۸۵: ۴۵۹-۴۴۹)

این مقاله تنها در اثنای نقل سخنان امام خمینی درباره آزادی مردم اشاراتی به موضوع حقوق بشر و حریم خصوصی انسان‌ها داشته و به صورت مستقل و هدفمند بدان پرداخته است، محوریت مقاله بر روی حقوق سیاسی مردم است و کمتر به حقوق افراد در حریم‌های خصوصی‌شان اشاره شده است.

محمد رضا کاووسی نیز در مقاله‌ای با عنوان «حقوق بشر و آزادی‌های عمومی از دیدگاه امام خمینی (س)»، نقش دموکراسی سیاسی (حکومت مردمی)، دموکراسی اجتماعی، نقش دستگاه قضایی کارآمد، آگاهی و تحرک سیاسی مردم و نقش آزادی‌بخش تقوا را در تخمین اجرای مقررات حقوق بشر و آزادی‌های عمومی از دیدگاه امام خمینی (س) مطالعه می‌کند. نویسنده ضمن رجوع به صحیفه امام خمینی (س)، موضع‌گیری‌های ایشان را درباره نقش و چگونگی تأثیر موارد فوق در تحقق حقوق بشر و آزادی‌های عمومی بررسی کرده و در بحث نقش دستگاه قضایی کارآمد گذری هم بر فرمان هشت ماده‌ای امام می‌کند و به تحلیل مفاد این فرمان می‌پردازد و در بررسی نقش تقوا ضمن رجوع به منابع اسلامی و دینی، اندیشه امام خمینی (س) را در این خصوص منبعث از اصول اسلامی می‌داند. (کاووسی، ۱۳۷۷: ۱۲۳-۱۲۲) این مقاله نیز متأسفانه اشاره چندانی به دیدگاه امام خمینی درباره لزوم رعایت حریم خصوصی افراد نداشته است و تنها در قالب فرمان هشت ماده‌ای به بررسی مختصر آن پرداخته است.

«دولت دینی و حریم خصوصی، بازخوانی فرمان هشت ماده‌ای امام خمینی (س)» نوشته مهدی مهریزی دیگر پژوهشی است که به بررسی حریم خصوصی افراد از دیدگاه امام خمینی (س) پرداخته است. نویسنده در ابتدای مقاله خود با نقل فرمان هشت ماده‌ای امام خمینی آن را به پنج حوزه تقسیم می‌کند. مهریزی در ادامه به بررسی نامه‌هایی می‌پردازد که امام خمینی (س) برای پیگیری فرمان هشت ماده‌ای نگاشته‌اند. وی در آخرین بخش مقاله خود به جایگاه حریم خصوصی در سیره معصومین و آیات و روایات موجود در این زمینه می‌پردازد و در نهایت نتیجه می‌گیرد که حریم خصوصی شهروندان در دولت اسلامی مصون است، نه شهروندان و نه دولتمردان حق ورود به آن را ندارند، تنها دو مورد را می‌توان به عنوان استثناء برای کارگزاران برشمرد:

۱) تزامم حریم خصوصی با حقوق دیگران

۲) تزامم حریم خصوصی با مصالح عمومی (مهریزی، ۱۳۷۸: ۹۲-۷۵).

تعریف مفاهیم

حریم: در لغت از ریشه «حرم» است و حرم به معنای محدوده، بازداشته شده، گردهاگرد، دور و بر، حوالی و اطراف است (انصاری و طاهری، ۱۳۸۴: ۸۲۴). در نگاهی دیگر حریم، پیرامون خانه و عمارتی است که بدان تعلق دارد و مکانی که حمایت و دفاع از آن واجب است (معین، ۱۳۷۱: ۱۳۵۲). واژه حریم با واژه حرم، حرمت، احترام و تحریم هم ریشه است و از نظر حقوقی، حرمت به معنای منع است و تعرض دیگران به حق

صاحب حریم ممنوع است (لنگرودی، ۱۳۷۲: ۲۱۴) به نقل از (ادیانی، ۱۳۸۸: ۲). در واقع حریم خصوصی، حوزه زندگی هر فرد است که او یا با اعلان قبلی در چارچوب قانون انتظار دارد که دیگران بدون رضایت او به آن قلمرو وارد نشوند یا نگاه و نظارت نکنند و به اطلاعات درباره آن دسترسی نداشته باشند و به آن تعرض نکنند. در این معنی جسم، البسه، اشیاء، تلفن همراه، اماکن خصوصی و منازل، محل‌های کار، اطلاعات شخصی و ارتباطات خصوصی با دیگران جزء این قلمروهاست.

خصوصی: نیز به معنای شخصی، داخلی و حوزه فردی زندگی اشخاص است. خصوصی و فردی در مقابل عمومی قرار دارند؛ بنابراین هر چیزی که عمومی نباشد، خصوصی است (ادیانی، ۱۳۸۸: ۲).

حریم عمومی: این حریم به حوزه عمومی مربوط است و با قرارداد اجتماعی به وجود می‌آید. این حریم با گذر از حریم خصوصی پدیدار می‌شود و به نحوی عمومی شده است. بخش‌هایی از حریم خصوصی به مثابه قرارداد اجتماعی است. پیدایش حوزه عمومی موجب تفکیک این حوزه از حوزه خصوصی شده است (هابرماس، ۱۳۷۸: ۲۹).

مفهوم حریم خصوصی

حریم خصوصی به رغم این‌که در مباحث حقوقی و اجتماعی بسیار تکرار شده و در حوزه‌های مختلفی توسعه پیدا کرده، اما تاکنون تعریف روشنی از آن ارائه نشده است. این مفهوم ریشه فلسفی، حقوقی، سیاسی، انسانی‌شناختی و جامعه‌شناختی دارد. در ارتباط با حریم خصوصی دو برداشت کلی وجود دارد. یکی برداشت توصیفی که حریم خصوصی را توصیف می‌کند و دیگری برداشت دستوری که از ارزش حریم خصوصی سخن می‌گوید. در هر یک از برداشت‌ها، بعضی حریم خصوصی را نفع و بعضی دیگر حق اخلاقی یا قانونی تلقی می‌کنند (انصاری، ۱۳۸۶: ۱۴-۱۳).

ادوارد بلوستین نقض حریم خصوصی را اقدامی توهین‌آمیز به شرافت بشری می‌داند. توماس کولی حریم خصوصی را «حق نسبت به تنها ماندن» تعریف کرده است. از نظر وستین برای حریم خصوصی افراد چهار مبنا وجود دارد. این چهار مبنا شامل خلوت و تنهایی، صمیمیت و الفت، ناشناس ماندن و نگهداری روابط شخصی افراد می‌شود. روت گوسین معتقد است زمانی با نقض حریم خصوصی فردی مواجه هستیم که دیگران توانایی به دست آوردن اطلاعاتی را درباره او داشته باشند و او را تحت نظر بگیرند و به او دسترسی داشته باشند. مفهوم حریم خصوصی از سه عنصر مستقل و مرتبط با هم تشکیل شده است. این سه عنصر عبارت‌اند از: محرمانگی، ناشناس ماندن، تنهایی و خلوت (همان، ۱۶-۱۴). بنابراین از تعاریف مختلف حریم خصوصی دو مفهوم به ذهن تداعی می‌شود. یکی مفهوم ذاتی حریم خصوصی که به شخصیت و کرامت انسانی ناظر است و دیگری نسبت این مفهوم از بُعد اجتماعی است که به تناسب فرهنگ و ساختار هر جامعه می‌بایست از آن حمایت صورت گیرد.

نکته مهم دخیل دانستن مفهوم خلوت و تنهایی در حوزه حریم خصوصی است. یعنی حریم خصوصی به منزله خلوت و تنهایی افراد مورد نظر است. پس این مفهوم از حریم خصوصی رگه اصلی است که شخصیت

و کرامت انسانی در آن دیده می‌شود. درباره مفهوم حریم خصوصی در هر نظام حقوقی اشاراتی وجود دارد که بر جنبه‌های خاصی از این حقوق تأکید دارد. این حریم مفهومی نسبی است و به تناسب هر جامعه شکل می‌گیرد و توسعه پیدا می‌کند. با این بیان، قلمرو این حقوق در فرهنگ‌های مختلف به صور مختلف نمایانگر می‌شود. حریم خصوصی ذاتی و تابع وجود انسان است و هر چیزی وجود انسان را نادیده بگیرد به منزله ناقض این حریم است. حریم خصوصی نسبی، تابع واقعیات مادی و شرایط پایدار اجتماعی است. این واقعیات و شرایط تأثیر زیادی بر موازین حریم خصوصی دارند که می‌توان به مواردی مانند تراکم جمعیت، درجه تعامل افراد، الگوهای منزل، تقسیم کار، ماهیت خانواده و دیگر روابط اجتماعی اشاره کرد (ادیانی، ۱۳۸۸: ۵-۴).

حریم خصوصی از دیدگاه امام خمینی (س)

در این بخش به بررسی اندیشه امام خمینی (س) درباره حریم خصوصی شهروندان پرداخته می‌شود. در بررسی چنین موضوعی باید بر چند نکته توجه داشت:

نکته اول این‌که نظر امام خمینی (س) را باید به عنوان یک فقیه بررسی کنیم نه فیلسوفی سیاسی یا اندیشمندی اجتماعی. فیلسوفان و اندیشمندان سیاسی - اجتماعی با مبانی فکری خاصی که برگرفته از جریان تاریخی و اندیشه‌ای تاریخ غرب است به موضوع حقوق انسان‌ها پرداخته‌اند و امام خمینی (س) در مقام فقیهی سیاسی که معتقد و مقید به دین اسلام است با مبانی فکری و اعتقادی اسلام به موضوعات و مباحث نگریسته است. به دلیل جایگاه رهبری امام خمینی (س)، نظر و عمل ایشان در باب حقوق و آزادی‌های فردی به هم پیوند خورده است؛ یعنی امام خمینی (س) زمانی که قیام را شروع کردند به بیان نظراتشان درباره حقوق و آزادی‌های فردی هم پرداختند و پس از پیروزی انقلاب اسلامی نیز که در جایگاه رهبر دینی و سیاسی جامعه قرار گرفتند، از موضع رهبری با صدور فرمان‌ها و دستوراتی از جمله فرمان هشت ماده‌ای سعی در عملی کردن اندیشه‌های اسلامی خویش در جامعه داشتند. نکته دوم این‌که اگر امام به فرض به صورت اثباتی بر حقوق سیاسی مردم تأکید نکرده باشند، به صورت سلبی بر حقوق مردم در قبال حکومت تأکید کرده است. به گونه‌ای که امام یکی از عوامل نامشروع بودن رژیم پهلوی را تضعیف و سلب حقوق و آزادی‌های مردم می‌دانست. نکته سوم این‌که مرکز ثقل اندیشه امام خمینی (س) سعادت است. از نظر امام خمینی (س) راه سعادت هم اجرای احکام اسلامی است. سعادت در این مفهوم هم شامل آسایش دنیوی و هم رستگاری اخروی است. نه فقط اندیشه سیاسی امام خمینی (س)، بلکه تمام دغدغه‌های فکری و نوشته‌های قلمی امام حول محور سعادت انسان است. امام خمینی (س) اجرای احکام اسلامی را که موجب سعادت انسان است جز از طریق تشکیل حکومت اسلامی عملی نمی‌دانست و در نتیجه در نظر و عمل سیاسی خود تشکیل حکومت اسلامی را به عنوان هدف اصلی و نهایی خود انتخاب کرد، چون آن را عامل اصلی سعادت انسان می‌دانست (رنجبر، ۱۳۸۲: ۸۵-۸۷).

با توجه به این الزامات پس از تشکیل دولتی اسلامی امام خمینی (س) همواره تأکید و حساسیت زیادی بر رعایت موازین اسلامی در جامعه داشت و نمی‌خواست ناعدالتی‌هایی که در حکومت پیشین بود در جمهوری اسلامی نیز وجود داشته باشد: «در جمهوری اسلامی ستم نیست، در جمهوری اسلامی آزادی است، استقلال است... در جمهوری اسلامی عدل اسلامی جریان پیدا می‌کند، عدالت الهی بر تمام ملت سایه می‌افکند، آن چیزهایی که در طاغوت بود در جمهوری اسلامی نیست» (صحیفه امام، ج ۶، ص ۵۲۵)

در نگاه امام خمینی دو بُعد سلبی و ایجابی آزادی انسان در حوزه عمل و کنش مورد توجه قرار گرفته است که اولی بیان‌کننده حوزه عدم مداخله دیگران است که هیچ فردی حق ندارد انسان و یا جامعه و ملتی را از آزادی محروم کند» (جمشیدی، ۱۳۸۴: ۲۴۴). حوزه بهره‌مندی از آزادی به دو حریم عمومی و خصوصی تقسیم می‌شود که امام خمینی (س) آزادی در هر دو این حوزه‌ها را مدنظر داشته است (همان، ۲۵۵) امام خمینی (س). معتقد است حکومت اسلامی دو وظیفه مهم دارد که در ارتباط با یکدیگر باید آنها را تحقق بخشید: یک، حفاظت از آزادی‌های مردم. دوم، اجرای احکام و حدود الهی. این دو اصل حدود آزادی را نیز تعیین می‌کند (همان، ۲۶۱).

امام خمینی (س) معتقدند پس از انقلاب اسلامی از تحولات ذاتی مردم ایران اعتقاد به این امر است که مردم دارای حق هستند و حکومت وظیفه دارد این حق را رعایت کند و حرمت آن را نگه دارد. بر همین اساس از مهم‌ترین توصیه‌های امام در دیدارهای مکرری که با مردم و مسئولان داشته‌اند توجه به حقوق مردم و عدم تجاوز به آن و جلوگیری از وارد شدن ظلم به افراد جامعه است (رنجبر، ۱۳۸۲: ۱۲۴).

ایشان در دیداری که با مسئولان وزارت کشور و استانداران در سال ۱۳۶۱ داشتند می‌فرمایند: «نباید با مردم طوری کرد که مردم در خانه‌هایشان مطمئن نباشند، در زندگی‌شان، در تجارتشان در کسبشان مطمئن نباشند. دولت اسلامی باید مردم را مطمئن کند در همه چیز. در سرمایه‌هایشان در کسبشان، در کارخانه‌هایشان، در همه چیز، مردم در آرامش باشند و دولت ابداً نمی‌تواند که تأذی بکند و اگر یک کسی تأذی کرد آن تأذیب خواهد شد» (صحیفه امام، ج ۱۷، ص ۱۶۱-۱۶۲) امام خمینی حتی در روزهای اوج مبارزات انقلاب که خشونت‌ها نیز افزایش یافته بود نسبت به رعایت حقوق افراد نگران است و در ۱۹ دی ۱۳۵۷ اعلام می‌کنند: «ملت محترم ایران باید بداند که دیانت مقدس اسلام، جان و مال انسان‌ها را محترم شمرده و تجاوز به آن را از محرمات عظیمه می‌داند» (همان، ج ۵، ص ۴۰۲)

امام خمینی (س) همچنین نسبت به سوءاستفاده از اختیارات و قدرتی که در اختیار گروه‌هایی از جامعه برای تأمین امنیت نهاده شده هشدار می‌دهد: «خوف آن است که اسلحه در دست شما جوانان عزیز موجب غرور و سرکشی شود... و با سوء رفتار با برادران خود صدق و صفا رخت بربندد و به جای آن کدورت و جفا جایگزین شود و آن روز فاجعه‌ای است برای اسلام و مصیبت دردناکی است برای شما و یارانتان» (صحیفه امام، ج ۱۷: ۳۹۳). امام خمینی نسبت به کارهایی که در شرایط ملتهب و متغییر سال‌های آغازین انقلاب به دست گروه‌های انقلابی و کمیته‌ها صورت می‌گرفت نگرانی عمیقی داشتند و در مناسبت‌های

مختلف در سخنرانی‌هایی که داشتند نسبت به قانون‌شکنی و برخی کژکارکردهای اعضای این گروه‌ها هشدار می‌دادند، من‌الجملة در دیداری که با اعضای کمیته‌های انقلاب تهران در سال ۵۸ داشتند می‌فرمایند:

«پاسداری در این مرحله این است که از عدالت پاسداری کنید؛ از حکومت عدل پاسداری کنید. اگر خدای نخواستہ فرض کنید یک نفر جوان مسمای به پاسدار به رفیقش، به منزل یک کسی، به خانه یک کسی... تعدی بکند، آن از پاسداری خودش همین‌طوری مخلوع است» (صحیفه امام، ج ۸: ۳۱۹).

امام خمینی به شدت نسبت به نحوه رفتار با مردم حساس بودند، ایشان می‌فرمایند: «احدی حق ندارد با مردم رفتار غیراسلامی داشته باشد.» (همان، ج ۱۷، ص ۱۴۰) و در جایی دیگر نسبت به نفی فشار بر مردم تأکید دارند؛ ایشان در توصیه‌ای به مسئولان می‌فرماید: «آن روزی که شما احساس کردید که می‌خواهید فشار به مردم بیاورید بدانید که دیکتاتور دارید می‌شوید» (صحیفه امام، ج ۱۸: ۷۹).

ظلم به هر صورتی که باشد مورد تنفر امام است، به عقیده امام ظلم مایه فساد و نشانه ظلمت است؛ در حالی که اسلام خواهان هدایت افراد از ظلمت به نور است و ظلم بزرگ‌ترین عامل انحراف انسان‌ها از مسیر هدایت و رستگاری می‌باشد. از این رو، امام خمینی (س) بارها تنفر خود را از ظلم ابراز داشته‌اند و آن را مخالف عدالت و صلاح جامعه اسلامی معرفی می‌کنند: «خداوندا تو می‌دانی که ما در این قیام رضای تو را می‌خواهیم و تو می‌دانی که ما از ظلم ولو بر یک نفر بیزار هستیم. و تو می‌دانی که ما برای اجرای عدالت قیام کرده‌ایم و تو می‌دانی که از این تعدیات و ظلم‌ها بیزار و منزجر هستیم» (صحیفه امام، ج ۹: ۴۲۳).

«اسلام هم حقوق بشر را محترم می‌شمارد و هم عمل می‌کند. حقی را از هیچ کس نمی‌گیرد. حق آزادی را از هیچ کس نمی‌گیرد. اجازه نمی‌دهد که کسانی بر او سلطه پیدا کنند که حق آزادی را به اسم آزادی از آن‌ها سلب کند» (همان، ج ۱۴، ص ۶۹).

بررسی حقوق و آزادی‌های شخصی از دیدگاه امام دارای اهمیت خاصی است. آزادی‌های فردی شامل کلیه حقوقی است که حوزه خصوصی زندگی افراد را از حوزه عمومی تفکیک می‌کند و آن را از تعرض دولت مصون نگه می‌دارد. به طور کلی آزادی‌های فردی شامل آزادی شغل، آزادی مسکن، نحوه زندگی، امنیت فردی و مصونیت از دستگیری و بازداشت غیرقانونی و شکنجه و حفظ حریم شخصی کلیه افراد و اصل قانونی بودن مجازات است (رنجبر، ۱۳۸۲: ۱۷۰).

از نظر امام خمینی (س) شهروندان در حیطه زندگی خصوصی که از جانب قانون تعیین می‌گردد و از حیطه زندگی عمومی و مدنی مجزا می‌شود آزاد هستند و کسی نمی‌تواند به حریم خصوصی آنها وارد شود (جمشیدی، ۱۳۸۴: ۲۶۵).

از نظر امام (س) حریم خصوصی زندگی افراد دربرگیرنده حوزه‌های زیر است:

۱) حوزه اعتقادات (آزادی عقاید): «در حکومت اسلامی همه افراد دارای آزادی در هرگونه عقیده‌ای هستند» (صحیفه امام، ج ۴: ۴۳۵).

۲) **آزادی بیان و قلم:** «در جمهوری اسلامی هر فردی از حق آزادی عقیده و بیان برخوردار خواهد بود، ولیکن هیچ فرد و یا گروه وابسته به قدرت‌های خارجی را اجازه خیانت نمی‌دهیم» (صحیفه امام، ج ۵: ۱۳۹).

۳) آزادی در محل سکونت و کار

۴) **حوزه مباحات، مستحبات و مکروهات (رُخص):** آنچه موضوع امر به معروف و نهی از منکر قرار می‌گیرد همانا حوزه محرّمات و واجبات الهی است نه رُخص.

۵) حوزه احکام الزامی اختلافی

۶) **امور وهن‌آور (جمشیدی، ۱۳۸۴: ۲۷۱-۲۶۶).**

مهم‌ترین موضع‌گیری امام خمینی درباره لزوم حفظ حریم خصوصی افراد، فرمان مشهور به هشت ماده‌ای ایشان است که در ۱۳۶۱/۹/۲۴ خطاب به مسئولان اجرایی و قضایی کشور صادر فرمودند؛ این‌که امام خمینی چنین موضوعی را نه در قالب سخنرانی و توصیه بلکه در قالب فرمان لازم‌الاجرا صادر فرمودند نشان دهنده اهمیت و توجه بسیار ایشان به لزوم رعایت حریم خصوصی افراد است. امام خمینی (س) معتقد است انسان‌ها بنا بر فطرت خود قلمروهایی را محدودده خصوصی خویش می‌دانند و در آن پناه می‌گیرند. در این پناهگاه امن خصوصی است که زندگی و حیات برای آنان میسر می‌شود و انسانیت معنا و مفهوم می‌یابد. ورود خودسرانه و بی‌ضابطه به این حریم مقدس در حکم کشتن افراد و فرو ریختن دیوار انسانیت آنان است.

فرمان تاریخی امام خمینی (س) در اوایل پیروزی انقلاب اسلامی در شرایطی صادر شد که عده‌ای به نام دین و اسلام به محل کار و منازل مردم هجوم می‌بردند و آن‌ها را مورد هتک و توهین و آزار قرار می‌دادند که امام به شدت با آن‌ها مخالف کردند. از دید امام خمینی این‌گونه برخورد با افراد، خارج از ضوابط شرعی است و موجب فساد می‌شود و همان‌طور که در فرمان هشت ماده‌ای اعلام می‌کنند علاوه بر این‌که افراد را از توسل به چنین اقدامی به هر انگیزه‌ای باز می‌دارند دولت را هم موظف به جلوگیری از این اقدام‌ها و مجازات متخلفین می‌کنند. امام خمینی (س) با صدور فرمان هشت ماده‌ای اولاً افراد را از توسل به اقدامات خودسرانه باز می‌دارند و ثانیاً دولت و قوه قضاییه را مسئول جلوگیری از این‌گونه کارها می‌دانند. مبنای مخالفت امام با اقداماتی از این دست آن است که ایشان آن‌ها را از مصادیق ظلم می‌دانند و از آن‌جا که از دید امام بزرگ‌ترین هدف اسلامی و انقلاب اسلامی برقراری عدالت است به شدت با آن‌ها مخالفت و تأکید می‌کنند که حتی به نام دین هم این اقدام‌ها قابل توجیه نیست (رنجبر، ۱۳۸۲: ۱۷۳).

مهم‌ترین نکاتی که در فرمان هشت ماده‌ای قابل تشخیص است، عبارت‌اند از:

- ۱) لزوم اسلامی نمودن احکام قضایی و تهیه قوانین شرعیه و تصویب و ابلاغ سریع‌تر آن‌ها
- ۲) بررسی صلاحیت قضات، دادستان‌ها و دادگاه‌ها و درحالی‌که اشخاص فاسد و مفسد تصفیه می‌شوند اشخاص مفید و مؤثر با اشکالات واهی کنار گذاشته نشوند، «میزان حال فعلی اشخاص است».

- ۳) تأکید بر استقلال و قاطعیت قضات واجد شرایط اسلامی در قضاوت و داوری به گونه‌ای که ملت از صحت قضا و ابلاغ و اجرا و احضار، احساس آرامش قضایی نمایند و احساس کنند که در سایه احکام عدل اسلامی جان و مال و حیثیت آنان در امان است.
- ۴) احضار و توقیف افراد بدون حکم قاضی که بر اساس موازین شرعی است جایز نمی‌باشد و تخلف از آن موجب تعزیر است.
- ۵) تصرف در اموال منقول و غیرمنقول بدون حکم حاکم شرعی که بر اساس موازین صادر گردیده جایز نیست.
- ۶) ورود به مغازه‌ها و محل کار و منازل افراد بدون اذن صاحب‌خانه برای جلب یا به نام کشف جرم و ارتکاب گناه ممنوع است.
- ۷) شنود تلفن، گوش دادن به نوار ضبط صوت دیگران به نام کشف جرم جایز نیست.
- ۸) تجسس از گناهان غیر و دنبال اسرار مردم بودن جایز نمی‌باشد.
- ۹) فاش ساختن اسرار مردم جرم و گناه است.
- ۱۰) تجسس در صورتی جایز است که برای کشف توطئه‌ها و مقابله با گروهک‌های مخالف نظام جمهوری اسلامی که قصد براندازی نظام و ترور شخصیت‌ها را دارند و تنها به شرط مطمئن بودن جایز است.
- ۱۱) در صورت جواز تجسس باید ضوابط شرعی رعایت گردد و یا دستور دادستان باشد چرا که تعدی از حدود شرعی نسبت به آنان نیز ناروا است.
- ۱۲) اگر مأموران قضایی از روی خطا و اشتباه وارد منزل شخصی یا محل کار خصوصی شدند و با آلات لهو و قمار و فحشا و مواد مخدر برخورد کردند، حق ندارند آن را پیش دیگران افشا کنند و هیچ کس حق ندارد هتک حرمت مسلمان نماید و از ضوابط شرعی تعدی کند و حق جلب آنان را نیز نداشته و تنها باید نهی از منکر کنند.
- ۱۳) کسانی که شغل آنان گردآوری و توزیع مواد مخدر است مصداق مفسد فی الأرض قرار می‌گیرند و علاوه بر ضبط مواد مخدر باید آنان را به مقامات قضایی معرفی کرد.
- ۱۴) قضات حق ندارند حکمی صادر کنند که مأموران اجازه ورود به منازل یا محل کار افراد را داشته باشند که نه خانه امن و تیمی است و نه محل توطئه علیه نظام.
- ۱۵) مسئولین قضایی و اجرایی موظف به جلوگیری از امور ذکرشده هستند.
- ۱۶) قابل قبول و قابل تحمل نیست که به اسم انقلاب و انقلابی بودن به کسی ظلم شود و کارهای خلاف مقررات الهی و اخلاق اسلامی از اشخاص صادر شود.
- ۱۷) مردم باید احساس آرامش و امنیت کنند و قوه قضاییه و دولت را پشتیبان خود بدانند. (مه‌ریزی، ۱۳۷۸: ۶۷-۵۲) و (صارمی، ۱۳۸۵: ۲۰۵-۲۰۲).
- امام خمینی پس از صدور فرمان نیز به طور جد پیگیر اجرای آن بودند و در تاریخ ۱۳۶۱/۱۰/۴ هیأتی شش نفره را برای پیگیری فرمان هشت ماده‌ای تشکیل می‌دهند و در سخنرانی‌هایشان به لزوم اجرای فرمان تأکید

می‌کنند: همان‌طور که عرض کردم رفتن و جاسوسی کردن و تجسس نمودن خلاف اسلام است. از طرفی تجاهر به فسق و خلاف شرع هم خلاف شرع است احکام اسلامی در تمام ابعادش باید عمل شود یعنی نه جاسوسی شود و تفتیش عقاید و نه کسی متهاجر به فسق شود. ما نباید ظلم کنیم، یعنی تفتیش نماییم که در خانه‌های مردم چه می‌گذرد، کسی هم حق ندارد عشرتکده درست کند و یا قمارخانه. در حکومت اسلامی با این‌گونه امور مبارزه می‌شود. ما می‌خواهیم احکام خدا جاری شود، آن طرفش هست این طرفش هم هست (صحیفه امام، ج ۱۷: ۱۶۱).

در دیداری که اعضای ستاد پیگیری فرمان هشت ماده‌ای با امام داشته‌اند، ایشان در آن دیدار سخنانی در تأکید بر مفاد پیام بیان می‌کنند: «من باید به آقایان عرض کنم که شما در این کاری که دارید انجام می‌دهید که رسیدگی به امر متخلفین است... یک امری است که الزام شرعی الان دارد و با کمال جدیت و قاطعیت این باید عمل بشود... از حالا به بعد اصلاً سکوت معنی ندارد... ما باید این بار ظلم را که الان در سرتاسر کشور گاهی می‌شود به اشخاص، این بار را دیگر باید سبک کنیم و از بین ببریم» (صحیفه امام، ج ۱۷: ۱۹۵-۱۹۶)

امام خمینی (س) نسبت به هتک حرمت مسلمانان به شدت حساس بودند و در بند هفتم فرمان هشت ماده‌ای با به کار بردن عبارت «موکداً تذکر داده می‌شود»، میزان حساسیت و تأکید خود را بر لزوم حفظ حریم خصوصی افراد این‌گونه بیان می‌کنند: «موکداً تذکر داده می‌شود که اگر برای کشف خانه‌های تیمی و مراکز جاسوسی و افساد علیه نظام جمهوری اسلامی از روی خطا و اشتباه به منزل شخصی یا محل کار کسی وارد شدند و در آنجا با آلت لهو یا آلات قمار و فحشا و سایر جهات انحرافی مثل مواد مخدره برخورد کردند، حق ندارند آن را پیش دیگران افشا کنند، چرا که اشاعه فحشا از بزرگ‌ترین گناهان کبیره است و هیچ کس حق ندارد هتک حرمت مسلمان و تعدی از ضوابط شرعیه نماید. فقط باید به وظیفه نهی از منکر به نحوی که در اسلام مقرر است عمل نمایند و حق جلب یا بازداشت یا ضرب و شتم صاحبان خانه و ساکنان آن را ندارند و تعدی از حدود الهی ظلم است و موجب تعزیر و گاهی تقاص می‌باشد... همچنین هیچ‌یک از قضات حق ندارند ابتدائاً حکمی صادر نمایند که به وسیله آن مأموران اجرا اجازه داشته باشند به منازل یا محل‌های کار افراد وارد شوند که نه خانه امن تیمی است و نه محل توطئه‌های دیگر علیه نظام جمهوری اسلامی، که صادرکننده و اجراکننده چنین حکمی مورد تعقیب قانونی و شرعی است» (صحیفه امام، ج ۱۷: ۱۴۱-۱۴۲).

پیش از صدور فرمان هشت ماده‌ای نیز امام خمینی به صورت رسمی نگرانی خود را نسبت به متجاوزین به حقوق مردم اعلام کرده بودند، ایشان در سال ۱۳۶۰ در نامه‌ای به شورای عالی قضایی و دادستان انقلاب دستور برخورد با معترضین به اموال و املاک مردم را صادر می‌کنند:

«شورای عالی محترم قضایی - دادستان محترم انقلاب اسلامی

اخیراً گزارش‌هایی می‌رسد که افراد غیرمسئول و احتمالاً از گروه‌های منحرف و گاهی مقامات مسئول برخلاف مقررات اسلامی و قانونی متعرض اموال و املاک محترم مردم می‌شوند و به طور سرخود به تقسیم املاک و مصادره اموال اشخاص می‌پردازند؛ و گاهی به منازل اشخاص بدون مجوز شرعی و قانونی وارد و آنان را جلب می‌نمایند؛ و اگر شخص موردنظر نباشد، بستگان و زن و فرزند او را جلب می‌کنند؛ و گاهی به

بهانه‌هایی هتک آبرو و حیثیت اشخاص را می‌نمایند؛ و با این اعمال غیرشرعی هتک جمهوری اسلامی و مقامات قضایی را می‌برند. مقرر فرمایید سازمان بازرسی کل کشور با سرعت عمل رسیدگی کرده به مقامات قضایی گزارش دهند و اگر شکایاتی به دادستانی‌ها رسید، با سرعت رسیدگی نمایند و اشخاص یا گروه‌هایی که مرتکب این نحو اعمال غیرشرعی و غیرقانونی می‌شوند احضار و پس از اثبات جرم به مجازات برسند. و لازم است این‌جانب را از مسائل مذکور مطلع نمایید». (صحیفه امام، ج ۱۵، ص ۴۰۸)

امام خمینی همچنین ۲۰ روز پس از صدور فرمان هشت ماده‌ای در فرمان مهم دیگری در راستای تحقق اهداف فرمان هشت ماده‌ای دستور انحلال هیات‌های گزینش در سراسر کشور را صادر نمودند و در بند پنجم این فرمان فرمودند: «تجسس از احوال اشخاص در غیرمفسدین و گروه‌های خرابکار مطلقاً ممنوع است و سؤال از افراد به این‌که چند معصیت نمودی، چنان‌چه بنا به بعضی گزارشات این نحوه سؤالات می‌شود مخالف اسلام و تجسس‌کننده معصیت کار است. باید در گزینش افراد این نحوه امور خلاف اخلاق اسلامی و خلاف شرع مطهر ممنوع شود» (صحیفه امام، ج ۱۷: ۲۲۱). امام خمینی (س) ضمن انحلال هیات‌های پیشین گزینش و ممنوع کردن کتاب‌های آن‌ها، دستور تجدیدنظر و بررسی مجدد کلیه اقدامات آن‌ها را صادر کردند و خواستار تشکیل هیات‌هایی جدید با افراد و ساختار جدیدی شدند.

حفظ نظام و جان مردم، اولی بر حریم خصوصی

در کنار تمام تأکیدی که امام خمینی (س) بر حفظ حریم خصوصی شهروندان داشتند اما در مواردی هم برای جلوگیری از توطئه‌ها و ضربه خوردن نظام و امنیت مردم، هوشیاری و دقت مردم و مسئولان نسبت به مراکز توطئه را خواهان بودند و از مردم می‌خواستند تا کسانی را که احساس می‌کنند تحرکات مشکوک دارند یا در خانه‌های تیمی موجود در همسایگی‌شان فعال‌اند معرفی کنند. حساسیتی که امام نسبت به کشف و خنثی‌سازی توطئه‌ها داشتند ناشی از پیوند سرنوشت نظام جمهوری اسلامی و اسلام با یکدیگر بود. امام خمینی (س) حفظ نظام را هم‌پایه با حفظ اسلام و به عنوان ارزش برتر معرفی کردند (جمشیدی، ۱۳۸۴: ۶۰۳). حضرت امام حفظ اسلام و جان مسلمان‌ها را از فرامین الهی می‌دانستند و بدین جهت از مردم می‌خواستند تا موارد مشکوک را گزارش دهند:

«اسلام را همه باید حفظ بکنیم... واجب است بر همه ما، بر همه شما که اگر توطئه‌ای دیدید و اگر رفت آمد مشکوکی را دیدید خودتان توجه کنید و اطلاع بدهید. یک بیچاره‌ای به من نوشته بود که شما که گفتید که همه این‌ها باید تجسس بکنند یا نظارت بکنند خوب در قرآن می‌فرماید که: لَا تَجَسَّسُوا. راست است، قرآن فرموده است، مطاع هم هست امر خدا، اما قرآن حفظ نفس آدم را هم فرموده است که هرکسی باید لاقتلوا انفسکم» (صحیفه امام، ج ۱۵: ۱۱۶-۱۱۵).

«اگر دماء مسلمین را در خطر دیدیم، دیدیم که یک دسته دارند توطئه می‌کنند که بریزند و یک جمعیت بی‌گناهی را بکشند بر همه ما واجب است که جاسوسی کنیم. بر همه ما واجب است که نظر کنیم و توجه کنیم و نگذاریم یک همچو غائله‌ای پیدا بشود. حفظ جان مسلمان بالاتر از سایر چیزهاست. حفظ خود اسلام

از جان مسلمان هم بالاتر است. این حرف‌های احمقانه‌ای است که از همین گروه‌ها القا می‌شود که خوب، جاسوسی که خوب نیست! جاسوسی، جاسوسی فاسد خوب نیست، اما برای حفظ اسلام و برای حفظ نفوس مسلمین واجب است.» (صحیفه امام، ج ۱۵، ص ۱۱۶)

«دانش آموزان عزیز با کمال دقت و بی‌طرفی اعمال و کردار دبیران و معلمین را زیر نظر بگیرند، که اگر خدای نکرده در یکی از آنان انحرافی ببینند بلافاصله به مقامات مسئول گزارش نمایند. و خود دبیران و معلمین با هشیاری مواظب همکاران خود باشند تا اگر بعضی از آنان خواستند افکار انحرافی خود را در خلال تدریس به فرزندان میهن اسلامی‌مان القا کنند از آنان جلوگیری نمایند؛ و در صورتی که فایده‌ای نبخشید با قاطعیت مطلب را با مسئولان در میان بگذارند» (همان، ج ۱۷، ص ۱-۲).

امام خمینی چهار روز پس از صدور فرمان هشت ماده‌ای در دیدار با فرماندهان سپاه و بسیج می‌فرماید: «بدانند این جوان‌ها که دست‌ها ممکن است در کار باشد که باز مسائل را طور دیگری کنند و شماها را منحرف کنند. همان دفعه اولی که شما از یک استاد یا از یک دانشجو یک چیز انحرافی دیدید همان دفعه اول گزارش بدهید تا جلوگیری گرفته بشود.» (صحیفه امام، ج ۱۷، ص ۱۵۶)

حضرت امام در فرمان هشت ماده‌ای نیز در کنار لزوم حفظ حریم خصوصی افراد و عدم تجسس در زندگی مردم بر کشف توطئه‌ها و دستگیری افراد محارب تأکید دارند ولی در برخورد با همین معاندین هم حفظ ضوابط شرعی و قانونی را واجب می‌دانند: «هیچ کس حق ندارد به خانه یا مغازه یا محل کار شخصی کسی بدون اذن صاحب آن‌ها وارد شود یا کسی را جلب کند یا به نام کشف جرم یا ارتکاب گناه تعقیب و مراقبت نماید... آنچه ذکر شد و ممنوع اعلام شد در غیر مواردی است که در رابطه با توطئه‌ها و گروهک‌های مخالف اسلام و نظام جمهوری اسلامی است که در خانه‌های امن و تیمی برای براندازی نظام جمهوری اسلامی و ترور شخصیت‌های مجاهد و مردم بی‌گناه کوچه و بازار و برای نقشه‌های خراب‌کاری و افساد فی الارض اجتماع می‌کنند و محارب خدا و رسول می‌باشند که با آنان در هر نقطه که باشند و همچنین در جمیع ارگان‌های دولتی و دستگاه‌های قضایی و دانشگاه‌ها و دانشکده‌ها و دیگر مراکز با قاطعیت و شدت عمل ولی با احتیاط کامل باید عمل شود، لکن تحت ضوابط شرعی و موافق دستور دادستان‌ها و دادگاه‌ها، چرا که تعدی از حدود شرعی حتی نسبت به آنان نیز جایز نیست. چنانچه مسامحه و سهل‌انگاری نیز نباید شود» (صحیفه امام، ج ۱۷، ص ۱۴۰-۱۴۱).

امام خمینی در وصیت نامه سیاسی الهی خویش می‌نویسند: «از آزادی‌های منخراب باید جلوگیری شود و از آنچه در نظر شرع حرام و آنچه برخلاف مسیر ملت و کشور اسلامی و مخالف با حیثیت جمهوری اسلامی است به طور قاطع اگر جلوگیری نشود همه مسئول می‌باشند» (امام خمینی، همان، ج ۲۱، ص ۴۳۶).

«باید ارتش ما، ژاندارمری ما، سپاه پاسداران ما با کمال دقت و همه ملت ما - همه ملت الان سپاه اسلام هستند - باید مراقبت کنند، باید رفت و آمدهای مشکوک را تحت نظر بگیرند و به مجرد این‌که ملت دید که یک رفت و آمد مشکوکی است، اطلاع بدهند؛ در محله‌ها دیدند که رفت و آمدی در یک خانه‌ای هست که غیرعادی است، اطلاع بدهند فوراً. آن‌ها هم فوراً کنترل کنند این چیزها را...» (صحیفه امام، ج ۱۳، ص ۱۰۶)

«البته آنی که ما می‌گوییم این است که به مردم، مردم عادی به خیال این‌که توی خانه‌شان، خودش توی خانه‌اش بخواهد یک کاری بکند حقی ندارد کسی برود، بداند هم که در جوف منزلش یک کاری می‌کند این نهی‌اش می‌کنند؛ اگر یک وقت بریزند توی خانه‌اش، نه این حق نیست. همچو چیزی نمی‌شود، یک کار خلافی را با یک کار خلاف‌تری ما بخواهیم جلوییش را بگیریم، موازین دارد... مبادا یک وقتی فرض کنید منزل یک کسی را بروند تفتیش بکنند بی‌خود، به خیال این‌که توی خانه این، یک چیزی است، بروند تفتیش کنند، نه این صحیح نیست، اما اگر فهمیدند، اطلاع پیدا کردند به این‌که خانه مرکزی از برای فساد هست، یک وقت توی یک خانه چیزی هست، احتمال می‌دهید، نه، حق ندارید بروید. یک وقت در خانه‌ای است که می‌بینید مرکزیت دارد برای یک امری، برای یک فساد، هر فساد باشد، می‌خواهند فحشا در این جا چی بکنند، مرکز فحشا درست کرده‌اند، مرکز - نمی‌دانم - قماربازی درست کرده‌اند، این‌ها از اموری است که به صراحت عرض می‌کنم باید جلوییش را بگیرند». (صحیفه امام، ج ۱۷، ص ۲۶۷-۲۶۸)

مجموع آنچه که از سخنان امام خمینی (س) برمی‌آید آن است که ایشان حفظ نظام اسلامی و جان مردم را اولی بر تمام امور می‌دانست و معتقد بود چنان‌چه برای حفظ نظام لازم بود تا حریم شخصی افراد را تجسس کرد، در صورت اطمینان از وجود توطئه این کار را باید انجام داد (جمشیدی، ۱۳۸۴: ۶۰۵-۶۰۳).

نتیجه‌گیری

از لحاظ نظری و عملی، اندیشه‌ها و اقدامات امام خمینی را می‌توان در مسیر تحقق و نهادینه کردن حقوق اساسی مردم و رعایت آن‌ها از سوی حکومت دانست. از لحاظ نظری با توجه به محوریت مفهوم سعادت در دیدگاه ایشان، بدون رعایت حقوق مردم نمی‌توان به هدف نهایی اسلام یعنی سعادت و رستگاری رسید. از لحاظ سیاسی امام، حکومت اسلامی را در تحلیل نهایی حکومتی می‌دانند که هدف اصلی آن برقراری عدالت و رعایت حقوق افراد جامعه است.

امنیت فردی و آزادی‌های شخصی و عدم تجاوز به حریم خصوصی افراد از مسائلی است که از دیدگاه امام به شدت بر آن تأکید شده است، به حدی که می‌توان گفت امام جوهر اسلام را از یک بُعد، حفظ حرمت انسان‌ها می‌دانند که امر بسیار مهمی است. یکی از مشخصه‌های اصلی حکومت اسلامی که امام در جای‌جای آثار خود آن را مطرح می‌کنند، احترام به حقوق و آزادی‌های انسان است. از نظر امام، ظلم در مفهوم کلی آن به معنای تضییع کلیه حقوق فردی است که ویژگی اصلی تمام حکومت‌های استبدادی در طول تاریخ بوده است و یکی از اهداف مهم اسلام و حکومت اسلامی مبارزه با ظلم و حکام جور می‌باشد (رنجبر، ۱۳۸۲: ۱۹۹).

امام خمینی در سخنرانی‌ها و فرمان‌هایشان توجه ویژه‌ای به حفظ شأنیت انسان‌ها و احترام به حریم خصوصی شهروندان داشته‌اند و فرمان تاریخی هشت ماده‌ای ایشان و همچنین فرمان انحلال هیات‌های گزینش از مهم‌ترین مصادیق توجه ایشان به حریم خصوصی و حقوق شهروندی افراد است، به عقیده ایشان فقط چنان‌چه در حریم خصوصی افراد توطئه‌ای علیه اسلام، نظام و جان مردم در حال شکل‌گیری بود به شرط اطمینان بایست مانع از آن شد در غیر این صورت کسی نمی‌تواند در حریم خصوصی افراد مداخله کند.

منابع

- ادیانی، سیدیونس (۱۳۸۸)، ابعاد حریم خصوصی در حکومت اسلامی، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، چاپ اول، تهران
- صحیفه امام: مجموعه آثار امام خمینی (س)، ۱۳۸۵، دوره ۲۲ جلدی، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، چاپ چهارم، تهران
- انصاری، باقر (۱۳۸۶)، حقوق حریم خصوصی، انتشارات سمت، چاپ اول، تهران
- بی‌نام (۱۳۸۴)، حکومت اسلامی و ولایت فقیه در اندیشه امام خمینی (س)، تبیان دفتر چهل و پنجم، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س)، چاپ اول، تهران
- جمشیدی، محمدحسین (۱۳۸۴)، اندیشه سیاسی امام خمینی، انتشارات پژوهشکده امام خمینی و انقلاب اسلامی، چاپ اول، تهران
- داستانی بیرکی، علی (۱۳۸۴)، آزادی در اندیشه امام خمینی (س)، تبیان دفتر بیست و هفتم، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، چاپ دوم، تهران
- شعاع حسینی، فرامرز و داستانی بیرکی، علی (۱۳۸۴)، دغدغه‌ها و نگرانی‌های امام خمینی، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س)، چاپ اول، تهران
- صرامی، سیف‌الله (۱۳۸۵)، حقوق مردم در حکومت از دیدگاه امام خمینی، چاپ و نشر عروج، چاپ دوم، تهران
- کاووسی، محمدرضا (۱۳۷۷)، حقوق بشر و آزادی‌های عمومی از دیدگاه امام خمینی (س)، مجله مجلس و پژوهش، سال ششم، شماره ۲۶، تهران، صفحات ۱۳۳-۱۲۲
- منتظر قائم، مهدی (۱۳۸۱)، آزادی‌های شخصی و فکری از نظر امام خمینی و مبانی فقهی آن، انتشارات ستاد بزرگداشت یکصدمین سال میلاد امام خمینی (س)، چاپ اول، تهران
- موسوی‌فر، رضیه (۱۳۸۵)، حق آزادی و نظارت مردم از منظر امام خمینی، در مجموعه مقالات کنگره بین‌المللی تبیین انقلاب اسلامی؛ ایدئولوژی رهبری و فرآیند انقلاب اسلامی، چاپ دوم، تهران، صفحات ۴۶۰-۴۴۹
- مهریزی، مهدی (۱۳۷۸)، دولت دینی و حریم خصوصی؛ بازخوانی فرمان هشت ماده‌ای امام خمینی (س)، فصلنامه حکومت اسلامی، شماره ۱۲
- هابرماس، یورگن (۱۳۷۸)، نقد در حوزه عمومی، ترجمه حسین بشیریه، نشر نی، چاپ اول، تهران